

Christer Westerdahl

KOMMENTAR TILL "SALTSKUTAN".

Det är triumf för oss alla att "Saltskutan" nu är identifierad. Ahlström m fl inblandade skall ha en eloge för det. Med rätta framstår fartyget som ett trevligt men sällsynt exempel på att även äldre handelsfartyg kan få ett namn, bli "historiska". Man kan dock misstänka, att flertalet kommer att förbli anonyma, d v s rent arkeologiska, eller rentav förhistoriska. De gör dem inte nödvändigtvis sämre än Saltskutan.

Här följer några kommentarer till Britt-Marie Petersen i Medd/MAS nr 2/1987 och i Populär arkeologi 3/1987. Britt-Marie är, som många vet, i huvudsak den som svarat för samordningen av arbetet kring Saltskutan, hon planerar därjämte för en doktorsavhandling om vraket.

1) Det första gäller sägnen om "Saltskutan." Britt-Marie tar traditionen på allvar och söker belegg för att skutan verkligen fraktat salt. Det kan den, menar jag, ha gjort även om benämningen "Saltskutan" egentligen inte gällt detta vrak, utan är en vandringsägen, som löst påklistrats ett vrak som varit känt av andra skäl. Britt-Marie hittar dessutom ett belegg i en skyffel, som hittats ombord.

Vad hon inte nämner, fast hon har upplysts om det vid flera tillfällen, är att längs hela den svenska östkusten och den finska västkusten sägnen om den saltlastade skutan en fast återkommande ingrediens i varje vrakhistoria med självaktning och en gnutta fantasi (detsamma gäller den "ryska" vraken, ryssarna är vad man kallar en traditionsdominant vid östkusten- och även i Finland- det apropå Johan Rönnbys intressanta rapport om Högskärvraket i samma nummer av Medd/MAS).

Jag har upptecknat sägnen i ett tiotal fall från min Norrlandsinventering 1975-1980 (redovisad i min uppsats 1978, som utkommer i utökad form 1988). I svenska Österbotten har sägnen upptecknats i minst tolv fall (Finlands svenska folkdiktning). Är vraket nu på land slickar fortfarande korna av det utsmälta saltet. Man visar ofta upp ett föremål som har använts i byn vid fördelningen av saltet, t ex ett besman eller ett "saltmått." Britt-Marie verkar ge bakgrund för en ny variant med sin skyffel!

Detta betyder inte att man nödvändigtvis skall betvivla, att der ligger vrak på platsen. Men saltlasten skall ses med stor skepsis. Det är så att saltet var den viktigaste vara som infördes till Sverige-Finland p g a dess stora användning i folkhushållet. Dyrtid betydde den tiden speciellt dyrtid på salt. Varans betydelse motsvarade oljans idag. Varje bojkott eller strypning i krigstid innebar ett fruktansvärt hot. Det var Danmark Norges främsta vapen under flera hundra år. I en viss mening avspeglar därför sägnen om saltskutan (och ortnamn på Salt-, vilket även redovisats

av mig själv, se nedan i hänvisning) en generell historisk situation. Folk har tänkt på saltlaster, särskilt som de flesta fartyg som hade varit på utlandet faktiskt bar salt i någon form (Baie de Bourgneuf i Frankrike, det s k baie-saltet, S:t Ybes eller Setubal i Portugal, Sicilien m fl).

Men det fina med uppgiften är att den lilla lögnen i form av en omärkligt inskjuten vandringsägen (eller motiv) är en säkert skyddad lögn, eftersom ingen någonsin lär finna rester av en sådan last - den smalt inom ett par timmar efter skeppsbrottet.

2) Vad skyffeln beträffar är det troligast att den använts vid ballasthanteringen. Skyffeln är fö en symbol för ballastplatser. Två skyfflar i kors utmärkte en sådan.

Saltet bör däremot ha fraktats i tunnor, möjligen även i säckar, s k saltmattor, som jag någon gång hört omtalas. Utminuterung av salt ur sådana käril borde väl knappast ha ägt rum ombord på fartyget, utan på land. Det är inte troligt att man då använde en skyffel, snarare en träskopa.

Christer Westerdahl

Ref. min egen artikel "Något om salta namn i Hälsinglands kusttrakter" i Hälsinge-Runor 1978. Som sagt - min C-uppsats från 1978 utkommer nästa år i form av en handledning i marinarkeologisk inventering.